

ویژگی های حمایتی کارآفرینی کتابداران کتابخانه های دانشگاهی و کشف رابطه و تأثیر متغیرهای جمعیت شناختی بر ویژگی های حمایتی کارآفرینی آنان

محمد رضا ابازری^۱ (نویسنده مسئول) | فهیمه باب الحوائجی^۲

۱. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قم، گروه کتابداری و اطلاع رسانی، قم، ایران abazarimr@yahoo.com

۲. دانشیار واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، گروه کتابداری و اطلاع رسانی، تهران، ایران babalhavaeji@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۳/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱/۱۵

چکیده

هدف: هدف این پژوهش، مطالعه ویژگی های حمایتی کارآفرینی کتابداران کتابخانه های دانشگاهی واحدهای جامع دانشگاه آزاد اسلامی و کشف رابطه و تأثیر متغیرهای جمعیت شناختی بر این ویژگی هاست.

روش پژوهش: نوع تحقیق، توصیفی و روش آن پیمایشی-تحلیلی است. کل جامعه آماری ۱۰۹ نفر از کتابداران کتابخانه های دانشگاهی در ۱۵ واحد جامع بودند که به صورت سرشماری مورد آزمون قرار گرفتند. ابزار جمع آوری اطلاعات، مصاحبه حضوری با صاحب نظران جهت گزینش ویژگی های حمایتی کارآفرینی، و ابزار پرسش نامه خودسنجی محقق ساخته جهت سنجش این ویژگی ها در کتابداران بود. تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی (شاخص KMO، آزمون کرویت بارتل، تحلیل واریانس یک سویه، ضریب همبستگی و ضریب تعیین) انجام گرفت.

یافته ها: ویژگی های حمایتی کارآفرینی کتابداران به طور معناداری از حد متوسط کمتر بود و رابطه معناداری بین مدرک تحصیلی کتابداری، سن و سطح تحصیلات کتابداران با این ویژگی ها وجود داشت. همچنین بین برخی از این ویژگی ها با متغیرهای مدرک تحصیلی، سن و سطح تحصیلات دارای ضریب مثبت و مستقیم بود که با افزایش امتیاز متغیرهای جمعیت شناختی، ویژگی های حمایتی کارآفرینی آنان افزایش می یافت.

نتیجه گیری: امروزه بر جذب کتابدارانی با ویژگی های کارآفرینانه تأکید می شود. در کتابخانه ها، روشن نمودن اهداف، مسئولیت ها و تفویض آن به کتابداران شایسته، اعتماد و اطمینان را در آنان به وجود آورده و حمایت سازمانی موجب می گردد تا آنان با حداکثر ظرفیت و توان خود، ضمن سازگاری با محیط کاری و بقاء در بلندمدت، موجبات رضایتمندی استفاده کنندگان و مراجعان به کتابخانه ها و مراکز اطلاعاتی را فراهم نمایند.

واژه های کلیدی: کارآفرینی، کتابخانه های دانشگاهی، دانشگاه آزاد اسلامی، کتابداران.

مقدمه

کارآفرینی^۱ به معنای اشتغال‌زایی و ایجاد شغل^۲ نیست، متأسفانه همانند واژه کتابداری^۳، کارآفرینی هم واژه‌ای گنگ و نامفهوم دارد که به اعتقاد اکثر صاحب‌نظران این حوزه، ترجمه مناسبی از Entrepreneurship نیست و ارزش‌آفرینی^۴ واژه مناسب‌تری است. کارآفرینی عبارت است از ارزش‌آفرینی و کارآفرین^۵ کسی است که بتواند ارزشی (مادی و معنوی) را در جامعه خلق نماید (شاه‌حسینی، ۱۳۸۳).

کارآفرینی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی به عنوان یکی از شاخه‌های علوم انسانی، فرایندی است که طی آن یک کتابدار با ایده خلاق و شناسایی فرصت‌های جدید و نوآور به آفرینش ارزش‌ها مبادرت ورزد. شناخت و آگاهی از نیازهای مراجعان و استفاده‌کنندگان با نگرش کارآفرینانه، کتابدار را در آفرینش، یافتن فرصت و پرداختن به آن یاری می‌دهد. کتابداران با ویژگی‌های کارآفرینی می‌توانند با کمک فناوری‌های نوین به ارائه نوآوری‌هایی مطابق با نیازهای اطلاعاتی مراجعان و خدمات بهتر به آنان در سایه فعالیت‌های کارآفرینانه دست یابند. حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز به عنوان بخشی از خدمات اطلاع‌رسانی، نیازمند تغییر و دگرگونی است و استفاده‌کنندگان انتظار دارند مدیریت کتابخانه و مرکز اطلاعاتی زمینه‌ای برای فراهم‌آوری و ارائه انواع خدمات جدید و پیشرفته از طریق نظام‌های صحیح حمایتی درون سازمانی فراهم سازند (تافتوی^۶، ۲۰۰۲). تحول در ذهنیت و اندیشه کتابداران نسبت به مفاهیم سازمان (کار و تلاش، فرصت‌های شغلی، حمایت‌های سازمانی، اعضا و مراجعان) می‌تواند تضمین‌کننده بقای کتابخانه و مرکز اطلاعاتی باشد. کتابخانه‌ها با داشتن کتابداران خلاق و مبتکر همواره می‌توانند خود را با محیط، نیازها و خواسته‌های مراجعان تطبیق داده، فرصت‌ها را شناسایی و از نقاط قوت و

مزیت‌های خود به درستی بهره ببرند و با توانایی و ابتکار، تهدیدات را به فرصت تبدیل نمایند. آنان همواره باید یاد بگیرند و یاد گرفته‌ها را با تحقیق در عمل پیاده کرده، آینده دلخواه را پیش‌بینی نمایند و به ارتقای استانداردها و شرایط بهتر فکر کنند (کلیر^۷، ۱۹۹۶). با این اوصاف، هدف پژوهش حاضر مطالعه ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی واحدهای جامع دانشگاه آزاد اسلامی و کشف رابطه و تأثیر متغیرهای جمعیت‌شناختی به این ویژگی‌هاست. مطالعه و شناخت این ویژگی‌ها در تمام سازمان‌ها ضروری است و کتابخانه‌های دانشگاه آزاد اسلامی از این قاعده مستثنی نیستند. این کتابخانه‌ها برای رشد و توسعه و ایفای نقش کلیدی در گسترش فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی، نیاز به برنامه‌ریزی مناسب در راستای تقویت روحیه کارآفرینی کارمندان فعلی و جذب افراد کارآفرین دارند (ابادری، ۱۳۹۳). اما پیش از انجام چنین فعالیت‌هایی، می‌بایست ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران کتابخانه‌های این دانشگاه - حداقل در سطح واحدهای جامع - در قالب پژوهشی مستقل مورد مطالعه قرار گیرد. بنابراین پژوهش حاضر درصدد است با مصاحبه حضوری با صاحب‌نظران، ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران را در فعالیت‌های کتابخانه‌گزی‌ش و سپس با خودآزمایی از کتابداران مورد پژوهش، میزان این ویژگی‌ها را در محیط‌کاری آنان مورد سنجش قرار دهد تا با ارائه تصویری روشن از این ویژگی‌ها با حمایت مدیران، بتوان بستری مناسب برای تعامل با مراجعان و ارائه خدمات بهتر که هدف اصلی کتابخانه‌هاست، را فراهم نمود.

برای بیان بهتر بعضی از واژه‌ها، آن‌ها باید تعریف شوند. در این پژوهش، کارآفرینی، انجام فعالیت‌های جاری با شیوه‌های نو و جدید به تشخیص کتابدار، بدون در نظر گرفتن خطر انجام نگرفتن یا شکست آن تعریف می‌شود. ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی شامل ویژگی‌های رضایت‌شغلی کتابداران، تعادل بین منابع و نیاز کاربران، حمایت کتابدار از کاربران،

⁷ Clair

¹ Entrepreneurship

² Job Creation

³ Librarianship

⁴ Value Creativity

⁵ Entrepreneur

⁶ Toftoy

بین ویژگی‌های شخصیتی آنان و کارآفرینی سازمانی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. از بین ویژگی‌های شخصیتی، جذب فرصت‌های مناسب برای سازمان در ارائه خدمات بهتر با حمایت مدیران، بیشترین تأثیر را بر کارآفرینی سازمانی داشته است. فولر (۲۰۰۶) با مطالعه ویژگی‌های حمایتی در کارآفرینی سازمانی دریافت که کارآفرینی سازمانی شامل نوسازی، احیاء و القای قوانین جدید رقابت، تعادل میان منابع موجود و حمایت مدیر از کارکنان، نیازمند سازماندهی گروه‌های کاری یا تیم کاری^۲ است و از طریق نظام‌های صحیح حمایتی، می‌توان موجبات شکوفایی و افزایش فعالیت‌های مخاطره‌پذیر کارکنان را در سازمان برای رسیدن به اهداف مهیا ساخت.

کوراتکو^۳ و همکارانش (۱۹۹۸) در پژوهشی با تحلیل عاملی^۴ عوامل پنج‌گانه از مطالعات کارآفرینی (حمایت مدیریت، سیستم پاداش و تشویق، منابع، ساختار سازمانی و مخاطره‌پذیری) به نتایج مهم حمایت مدیریت در فعالیت‌های روزانه مانند تشویق فعالیت‌ها، قدرت تصمیم‌گیری، تشویق و انحراف از قواعد، پذیرش مسئولیت فعالیت‌های کارآفرینانه، قدردانی مدیریت از افراد مخاطره‌پذیر (موفق یا ناموفق) دست یافتند. چل و هاورث^۵ (۲۰۰۹) در تحقیقی با مطالعه ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان سازمانی دریافتند کارآفرینان افرادی هستند که قابلیت مشاهده و ارزیابی فرصت‌ها، گردآوری منابع مورد نیاز و دستیابی به مزایای حاصل از آنها را داشته و می‌توان با آموزش ویژگی‌های کارآفرینانه به آنان، اقداماتی صحیحی با حمایت مدیریت برای رسیدن به موفقیت سازمانی انجام داد. پژوهش بنگز^۶ (۱۹۹۸) نیز در رابطه سطح تحصیلات با کارآفرینی نشان داد کارآفرینانی که احتمال شکستشان بیشتر است، کسانی هستند که تجربه داشته اما تحصیلات ندارند؛ گروه دیگری که احتمال شکست آنها حتی از گروه اول بیشتر است، کسانی هستند که آموزش دیده

حمایت مدیر از کتابداران، حمایت استفاده‌کننده از کتابدار، به‌کارگیری ایده‌های جدید کتابداران و قدرت تصمیم‌گیری آنان. دانشگاه جامع که از تجمع حداقل ۳ دانشکده از ۷ دانشکده عمومی (علوم انسانی و اجتماعی، علوم پزشکی، علوم کشاورزی، علوم مهندسی، علوم پایه، هنر و دامپزشکی) تشکیل و می‌تواند علاوه بر این‌ها، شامل دانشکده‌های تخصصی و کاربردی نیز باشد (شورای گسترش آموزش عالی، ۱۳۶۷). واحدهای جامع دانشگاه آزاد اسلامی، واحدهایی هستند که طبق بخشنامه ۶۷/۸۵۹۵۱ مورخ ۸۲/۵/۱۹ بر اساس امتیازبندی مصوب دفتر تشکیلات و برنامه‌ریزی آن دانشگاه به واحدهای جامع، بسیار بزرگ، بزرگ، متوسط و کوچک تقسیم می‌شوند. ملاک این امتیازبندی تعداد دانشجو، اعضای هیأت علمی، رشته‌های تحصیلی، وضعیت کتابخانه، فعالیت‌های پژوهشی، فضای کالبدی (زمین، فضای آموزشی، ورزشی و ...) است. در این پژوهش واحدهای جامع طبق مصوبه دفتر تشکیلات و برنامه‌ریزی در نظر گرفته شده‌اند.

پژوهش‌های محدودی به مطالعه متغیرهای جمعیت‌شناختی کارآفرینان و رابطه آن با ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی در انواع سازمان‌ها پرداخته‌اند که می‌توان به برخی از آنها اشاره کرد: ناظم و عباسی (۱۳۸۴) با مطالعه رابطه بین کارآفرینی و عملکرد مدیران دبیرستان‌های شهر تهران دریافتند بین سن و مدرک تحصیلی و کارآفرینی مدیران رابطه معناداری وجود دارد به طوری که افراد در محدوده سنی ۲۱ تا ۴۱ سال کارآفرینی بیشتری از افراد با سن بالاتر داشته؛ همچنین مدیران با تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر، کارآفرین‌تر از دیگر مدیران در محیط کاری هستند. رستمی (۱۳۸۷) و فولر^۱ (۲۰۰۶) در رابطه با ویژگی‌های شخصیتی و حمایتی کارآفرینان پژوهش‌هایی انجام داده‌اند. رستمی (۱۳۸۷) در تحقیقی به مطالعه رابطه ویژگی‌های شخصیتی مدیران با کارآفرینی سازمانی پرداخته است. یافته‌های وی نشان داد ویژگی‌های کارآفرینی مدیران در حد متوسط به بالا بوده و

2. Team Working

3. Kuratko

4. Factor Analysis

5. Chell, E. and Haworth

6. Benigs, K.

1. Fuller

کتابداران با ۲۵ نفر از صاحب‌نظران روان‌شناسی، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مدیریت و اقتصاد، مصاحبه و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی آنان در محیط کاری (رضایت شغلی کتابداران، تعادل بین منابع و نیاز کاربران، حمایت کتابدار از کاربران، حمایت مدیر از کتابداران، حمایت استفاده کننده از کتابدار، به کارگیری ایده‌های جدید کتابداران و قدرت تصمیم‌گیری آنان در ارتباط با فعالیت‌های کتابخانه‌ها) گزینش شد. سپس با استفاده از پرسش‌نامه خوداظهاری در ۱۵ واحد جامع دانشگاه آزاد اسلامی در ایران، داده‌های لازم گردآوری شد. کل جامعه آماری ۱۰۹ نفر از کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی بودند که به صورت سرشماری مورد مطالعه قرار گرفتند. جهت دستیابی به اعتبار و روایی ابزار سنجش، پرسش‌نامه بین تعدادی از صاحب‌نظران و کتابداران توزیع و با استفاده از ضریب توافقی، روایی آن تأیید گردید (در روایی ضریب توافقی، متخصصان رشته‌های مذکور با تجربیات خود پیرامون موضوع مورد پژوهش، تمام مؤلفه‌های مورد بررسی را تأیید کردند). به منظور بررسی میزان پایایی پرسش‌نامه، با استفاده از روش آزمون ضریب آلفای کرونباخ، پایایی آن ۰/۸۲۳ برآورده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی و ترسیم جداول) و استنباطی شاخص (KMO(Kaiser-Mayer- Olkin) آزمون کرویت بارتلت، تحلیل واریانس یک سویه، ضریب همبستگی، ضریب تعیین و آزمون T) انجام گرفت.

یافته‌های پژوهش

ولی تجربه ندارند. برعکس، کارآفرینانی که دارای تجربه بوده و آموزش دیده‌اند، پرسودترین فعالیت‌های کارآفرینانه را انجام می‌دهند. بینگژ معتقد است تحصیلات دانشگاهی پیش نیاز موفقیت و انجام فعالیت‌های کارآفرینی نیست اما برای رشد در سلسله مراتب سازمانی، بهتر است ضمن تحصیلات دانشگاهی، آموزش‌های مدیریتی نیز گذرانده شود.

علی‌رغم پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با ویژگی‌های کارآفرینان، احتمالاً تاکنون مطالعه‌ای مستقل بر روی ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران صورت نگرفته، لذا ضرورت شناسایی و سنجش این ویژگی‌ها در پژوهش حاضر شکل گرفت.

فرضیه‌های این پژوهش عبارتند از:

۱. کتابداران کتابخانه‌های مورد پژوهش، دارای ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی در حد متوسط هستند؛
۲. بین مدرک تحصیلی و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران رابطه معناداری وجود دارد؛
۳. بین سن و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران رابطه معناداری وجود دارد؛
۴. بین سطح تحصیلات و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران رابطه معناداری وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به دلیل توصیف فرایندهای جاری و مطالعه ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی، توصیفی و روش آن پیمایشی-تحلیلی است. برای گزینش ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی

جدول ۱. متغیرهای جمعیت شناختی کتابداران

مشخصات فردی	جنسیت	مدرک تحصیلی	سن (سال)	سطح تحصیلات
ویژگی فراوانی درصد	زن	کتابداری	۲۰-۲۴	کارشناسی
	مرد	فخر کتابداری	۲۵-۲۹	ارشد و بالاتر
۸۰	۲۹	۶۹	۲۹	۷۵
۷۳	۲۷	۶۳	۲۷	۶۹
			۲۵	۹
			۲۳	۸
			۲۷	۴
			۲۰	۳
			۲۱	۲۷
			۲۰	۲۵

حمایتی کارآفرینی کتابداران با متغیرهای جمعیت‌شناختی و همچنین تأثیرپذیری آن‌ها از یکدیگر، در جدول دو به تفکیک آمده است:

جدول یک نشان می‌دهد بیشتر کتابداران، زن بودند. بیش از نیمی از کتابداران دارای مدرک تحصیلی کتابداری و در سطح کارشناسی بودند. ضرایب همبستگی و تعیین ویژگی‌های

جدول ۲. ضرایب همبستگی و تعیین ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی با متغیرهای جمعیت‌شناختی

ضریب تعیین	ضریب همبستگی	ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی
۰/۰۹۱	۰/۳۰۱	رضایت شغلی کتابداران
۰/۱۳	۰/۳۶۱	تعادل بین منابع و نیاز کاربران
۰/۰۸۸	۰/۲۹۷	حمایت کتابدار از کاربران
۰/۰۳۷	۰/۱۹۳	حمایت مدیر از کتابداران
۰/۱۲	۰/۳۶۴	حمایت استفاده‌کننده از کتابدار
۰/۰۸۹	۰/۲۹۹	به کارگیری ایده‌های جدید کتابداران
۰/۱۱	۰/۳۵۳	قدرت تصمیم‌گیری کتابداران

کاربران با میزان ۰/۳۶۱ (۱۳ درصد از کل تغییرات) و کمترین همبستگی بین متغیرهای جمعیت‌شناختی و ویژگی حمایت مدیر از کتابداران با ۰/۱۹۳ (تقریباً ۳/۷ درصد) از کل تغییرات را در بر می‌گرفت.

فرضیه اول: کتابداران کتابخانه‌های مورد پژوهش، دارای ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی در حد متوسط هستند. برای آزمون فرضیه اول از آزمون T استفاده شد که نتایج آن در جدول ۳ آمده است:

جدول دو نشان می‌دهد که ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران با متغیرهای جمعیت‌شناختی دارای ضریب مثبت و مستقیم بوده و با افزایش نمرات مقیاس متغیرهای جمعیت‌شناختی، ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی آنان افزایش می‌یافت. در ضریب تعیین با مقدار ۰/۰۹۱ بیانگر ۹/۱ درصد از کل این ویژگی‌ها در ویژگی رضایت شغلی است که از متغیرهای جمعیت‌شناختی افراد نشأت گرفته و رابطه معناداری بین این ویژگی با متغیرها وجود داشت. بیشترین همبستگی بین متغیرهای جمعیت‌شناختی و ویژگی تعادل بین منابع و نیاز

جدول ۳. نتایج آزمون T برای سنجش معیار ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی

سطح معناداری	مقدار T	میانگین	جامعه آماری
۰/۰۰	-۹/۹۰۷	۲/۴۳۶	۱۰۹

متوسط بودن این ویژگی‌ها در کتابداران رد شده و از حد متوسط پایین‌تر است. فرضیه دوم: بین مدرک تحصیلی و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۳ نشان می‌دهد چون میانگین سنجش ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران برابر ۲/۴۳۶ به امتیاز ۳، برای حد متوسط (بسیار کم، کم، متوسط، زیاد، بسیار زیاد، به ترتیب دارای امتیاز ۱ تا ۵) نزدیک بوده و نیز سطح معناداری برابر صفر که از ۰/۰۵ کمتر است؛ لذا فرضیه اول پژوهش مبنی بر حد

برای آزمون فرضیه دوم از تحلیل واریانس یک سویه استفاده شد. کتابداران براساس مدرک تحصیلی خود در دو گروه کتابداری و غیرکتابداری قرار گرفته و با توجه به امتیاز کارآفرینی آنان، نتایج در جدول ۴ به دست آمد:

جدول ۴. خلاصه تحلیل واریانس یک سویه پژوهش در مورد مدرک تحصیلی

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معناداری
تغییرات رگرسیونی	۳۵/۶۰۹	۱	۳۵/۶۰۹		۰/۰۴۵
تغییرات باقیمانده‌ها	۹۲۲/۰۷۹	۱۰۷	۸/۶۱۸	۴/۱۳۲	
جمع	۹۵۷/۶۸۸	۱۰۸			

براساس جدول ۴، چون آماره F محاسبه شده برابر ۴/۱۳۲ برای درجه آزادی ۱ و ۱۰۷ و سطح معناداری مدرک تحصیلی کتابداران از ۰/۰۴۵ کمتر است با اطمینان می‌توان گفت، بین مدرک تحصیلی کتابداری و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران رابطه معناداری وجود داشته و کتابداران شاغل با مدرک تحصیلی کتابداری، دارای ویژگی‌های حمایتی بیشتری نسبت به کتابداران با مدرک تحصیلی غیرکتابداری بودند و فرضیه دوم پژوهش تأیید شد. فرضیه سوم: بین سن و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران رابطه معناداری وجود دارد. جهت آزمون فرضیه سوم از تحلیل واریانس یک سویه استفاده شد. کتابداران در ۵ گروه سنی قرار گرفته و با توجه به امتیاز کارآفرینی آنان، نتایج در جدول ۵ به دست آمد:

جدول ۵. خلاصه تحلیل واریانس یک سویه پژوهش در مورد سن

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معناداری
بین گروه‌ها	۱۲/۵۷۴	۱	۱۲/۵۷۴		۰/۲۳۵
درون گروه‌ها	۹۴۵/۱۱۴	۱۰۷	۸/۸۳۳	۱/۴۲۴	
جمع	۹۵۷/۶۸۸	۱۰۸		۱	

براساس جدول ۵، چون آماره F محاسبه شده برابر ۱/۴۲۴ برای درجه آزادی ۱ و ۱۰۷ و سطح معناداری سن کتابداران از ۰/۲۳۵ بزرگ‌تر است؛ با اطمینان می‌توان گفت بین سن و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران رابطه معناداری وجود نداشته و فرضیه سوم پژوهش تأیید نشد. فرضیه چهارم: بین سطح تحصیلات و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۶. خلاصه تحلیل واریانس یک سویه پژوهش در مورد سطح تحصیلات

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره F	سطح معناداری
تغییرات رگرسیونی	۱/۶۵۰	۷	۱/۶۵۰		۰/۶۶۸
تغییرات باقیمانده‌ها	۹۵۶/۰۳۸	۱۰۱	۸/۹۵۳	۰/۱۸۵	
جمع	۹۵۷/۶۸۸	۱۰۸			

در جدول ۶، چون آماره F محاسبه شده برابر ۰/۱۸۵ برای درجه آزادی ۷ و ۱۰۱ و سطح معناداری سطح تحصیلات کتابداران (۰/۶۶۸) از ۰/۰۵ بزرگتر است؛ با اطمینان می‌توان گفت رابطه سطح تحصیلات و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران معنادار نبوده، به طوری که کتابداران با سطح تحصیلات کارشناسی و بالاتر، بیشترین امتیاز را در ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی داشته و کتابداران با سطح تحصیلات پایین (کاردانی و پایین‌تر) کمترین امتیاز کارآفرینی را کسب کردند که فرضیه چهارم پژوهش نیز تأیید نشد.

بحث و نتیجه گیری

ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران با متغیرهای جمعیت‌شناختی آنان دارای ضریب مثبت و مستقیم است که با افزایش نمرات مقیاس‌های متغیرهای جمعیت‌شناختی، ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی افزایش می‌یافت. بیشترین همبستگی بین متغیرهای جمعیت‌شناختی در ویژگی تعادل بین منابع و نیاز کاربران و کمترین همبستگی در ویژگی حمایت مدیر از کتابداران بود.

در فرضیه اول براساس میانگین ۲/۴۳۶، ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران به طور معناداری از حد متوسط کمتر است. نتایج این پژوهش با نتیجه تحقیقات رستمی (۱۳۸۷) و فولر (۲۰۰۶) هم سو نبوده، زیرا آنان دریافتند که ویژگی‌های کارآفرینی مدیران در حد متوسط به بالا بوده و بین ویژگی‌های شخصیتی آنان و کارآفرینی سازمانی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد و از بین ویژگی‌های شخصیتی، جذب فرصت‌های مناسب برای سازمان در ارائه خدمات بهتر با حمایت مدیران،

بیشترین تأثیر را بر کارآفرینی سازمانی داشته است. همچنین کارآفرینی سازمانی شامل نوسازی، احیاء و القای قوانین جدید رقابت، تعادل میان منابع موجود و حمایت مدیر از کارکنان، نیازمند سازماندهی گروه‌های کاری یا تیم کاری است و از طریق نظام‌های صحیح حمایتی می‌توان موجبات شکوفایی و افزایش فعالیت‌های مخاطره پذیر کارکنان را در سازمان برای رسیدن به اهداف مهیا ساخت. در این پژوهش اگرچه ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی در کتابداران از حد متوسط پایین‌تر بود، این امر ضرورت آموزش کارآفرینی را به کتابداران دوچندان خواهد کرد؛ زیرا پرورش ویژگی‌های یک فرد کارآفرین از طریق تجمیع مهارت‌های مربوط، دانش فنی، تجربه و سال‌ها تلاش حاصل می‌شود (تیمونز^۱، ۱۹۹۹). در این میان آموزش کارآفرینی به کتابداران باید بر اساس تغییر در دانش و معلومات کتابداری، تغییر در نگرش، بینش و طرز تلقی افراد نسبت به موضوعات و مسائل ویژه کاری و در نهایت تغییر در مهارت‌ها و توانایی‌های عملی صورت پذیرد. نتیجه پژوهش حاضر مبنی بر نقش مدیر در رضایت شغلی کتابداران و فراهم ساختن فعالیت‌های مخاطره‌پذیر در راه رسیدن به اهداف سازمانی، با نتایج تحقیقات فولر (۲۰۰۶) هم خوانی دارد. رضایت شغلی، حالتی است که از خشنودی فرد نسبت به کارش حکایت دارد و زمانی پدید می‌آید که بین انتظارات سازمان تابعه یا حیطه کاری و توقعات فرد، نوعی هماهنگی وجود داشته باشد. در این بین نقش مدیر در رضایت شغلی کتابداران می‌تواند با ایجاد روحیه جسارت‌ورزی و میل به مخاطره‌پذیری، با نگاهی زیرکانه به اجزا و عناصر هر واحد

¹ Timmons

شغلی، پیوندی خلاق بین بخش‌های مختلف کتابخانه ایجاد نماید. تافتوی (۲۰۰۲) در زمینه رضایت شغلی کتابداران، معتقد است علم اطلاعات و دانش‌شناسی از اجزایی پویا و زنده به عنوان یک خدمت مشتری‌مدار می‌تواند ضمن رضایتمندی از وظایف روزمره، موجبات رضایتمندی دیگران را فراهم نماید. رضایت شغلی کتابدار، موجب پویایی همراه با نشاط و جذابیت، حس دلبستگی و رضایت از کار، افزایش روحیه استقلال و اعتماد به نفس خواهد شد.

در فرضیه دوم، کتابداران با مدرک تحصیلی کتابداری، کارآفرینی بیشتری نسبت به کتابداران با مدرک تحصیلی غیرکتابداری داشتند و این یافته با نتیجه تحقیق ناظم و عباسی (۱۳۸۴) هم سو می‌باشد؛ زیرا آنان دریافتند مدیران با مدرک تحصیلی تخصصی بالا در محیط کاری، نسبت به افراد با مدرک تحصیلی غیرمرتبط و پایین‌تر، کارآفرینی بیشتری دارند. در این خصوص در یافته پژوهش حاضر، جای بسی تأمل است؛ زیرا نتایج نشان داد کتابداران با مدرک تحصیلی مرتبط، کارآفرین‌تر از دیگر کتابداران هستند. بنابراین ضرورت به کارگیری متخصصان کتابداری در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی احساس شده است؛ زیرا در دانشگاه‌های دولتی و غیردولتی کشور، در مقاطع ارشد و دکترا در سطح وسیعی، کتابدار تربیت می‌شود، ولی کتابخانه‌های ما هنوز از فقدان کتابداران متخصص رنج می‌برند.

براساس فرضیه سوم، نتیجه این پژوهش با نتیجه تحقیق ناظم و عباسی (۱۳۸۴) هم سو نبوده و رابطه معناداری را در گروه‌های سنی کتابداران نشان نمی‌دهد، چون سن کل جامعه آماری بین سنین ۲۰ تا ۵۰ سالگی قرار دارد. این نتیجه با یافته‌های فرای (۱۹۹۳) که بیان می‌کند ۸۸ درصد از کارآفرینان بین سنین ۲۰ تا ۵۰ سالگی قرار دارند و در پژوهش حاضر ۶۵ درصد از کتابداران بین سنین ۲۰ تا ۴۰ سالگی هستند، مطابقت دارد. لذا کتابداران مورد پژوهش با ایجاد شرایط مطلوب محیط کاری، در گروه سنی مناسب کارآفرینی قرار داشته و این امر بر ضرورت به کارگیری کتابداران جوان و پرنرژی تأکید دارد.

در فرضیه چهارم، رابطه سطح تحصیلات و ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران کاملاً معنادار نبوده و کتابداران با سطح تحصیلات کارشناسی و بالاتر، بیشترین امتیاز کارآفرینی را کسب کرده‌اند؛ درحالی که کتابداران با سطح تحصیلات پایین (کاردانی و پایین‌تر) کمترین امتیاز کارآفرینی را در ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی داشتند. نتیجه فرضیه این پژوهش با نتایج پژوهش بنیگز (۱۹۹۸) هم خوانی دارد. این امر ضرورت بالا بردن سطح تحصیلات کتابداران همراه با استفاده از تجربیات لازم برای انجام فعالیت‌های پرسود کارآفرینانه را دو چندان کرده و لازم است، کتابداران برای رشد در سلسله مراتب سازمانی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی، آموزش‌های مدیریتی را نیز بگذرانند.

شومپتر (۲۰۰۱) معتقد است کارآفرینی، کار فیزیکی نیست و هر محیط اجتماعی می‌تواند با روش‌های خاص خود به کارآفرینی بپردازد و سازمان می‌تواند محیطی را فراهم نماید که در آن همه اعضا بتوانند در انجام امور کارآفرینان مشارکت نمایند. سازمانی که چنین محیط داخلی را ایجاد نماید، سازمانی کارآفرین است (حسن مرادی، ۱۳۸۵). سازمان کتابخانه‌ها نیز با ایجاد محیطی کارآفرینانه می‌تواند شرایط را برای کارآفرین شدن کتابداران مهیا سازد. تعادل بین منابع اطلاعاتی و نیاز کاربران، منجر به رضایتمندی آنان شده، ولی تنها دارا بودن مجموعه‌ای گرانبها و روزآمد، نمی‌تواند رضایت حاصل کند، بلکه وجود کتابدارانی با ویژگی‌های منحصر به فرد کارآفرینی و آشنا به منابع اطلاعاتی در جهت بالا بردن کیفیت خدمات و تأمین نیازهای اطلاعاتی کاربران و جلب رضایت آنان ضروری است. برقراری ارتباط مؤثر، صمیمی و آسان، کلید طلایی دستیابی به اطلاعات ارزشمندی است که استفاده اصولی و صحیح از آن‌ها ضامن موفقیت سازمان است (حریری و شاهوار، ۱۳۸۹)؛ این امر در سایه تعامل کاربر با کتابدار در بیان نیازهای اطلاعاتی خود و تعامل کتابدار با کاربر، در رفع و تأمین منابع اطلاعاتی و پاسخ‌گویی صحیح به کاربران میسر خواهد شد. براساس یافته‌های پژوهش کوراتکو و همکارانش (۱۹۹۸) کتابداران نیز با رضایت شغلی، حمایت مدیریت از

نوآورانه است (کی یرک، ۲۰۰۵) و بهره‌گیری و استفاده از این اطلاعات درگرو کتابدارانی خلاق و نوآور خواهد بود.

چون سطح ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی کتابداران مورد پژوهش به طور معناداری از حد متوسط کمتر بود پیشنهادهای اجرایی زیر می‌تواند در افزایش این ویژگی‌ها در کتابداران نقش زیادی داشته باشد.

رضایت شغلی کتابداران با ایجاد روحیه جسارت و رزی و میل به مخاطره‌پذیری، تعادل بین منابع اطلاعاتی و نیاز کاربران با داشتن مجموعه‌ای گرانبها و روزآمد در بالا بردن سطح رضایتمندی مراجعان، وجود کتابدارانی با ویژگی‌های منحصر به فرد کارآفرینی و آشنا با منابع اطلاعاتی جهت بالا بردن کیفیت خدمات و تأمین نیازهای اطلاعاتی کاربران و جلب رضایت آنان، ضرورت آموزش کارآفرینی به کتابداران و شکوفایی و افزایش فعالیت‌های مخاطره‌پذیر آنان برای رسیدن به اهداف سازمانی، آزادی عمل و در اختیار قرار دادن امکانات به منظور کشف توانایی ارائه ایده‌های نو توسط کتابداران برای افزایش این ویژگی‌ها.

منابع

- ابادری، م. ر. و ... همکاران (۱۳۹۳). ویژگی‌های انگیزشی (روان شناختی) کارآفرینی کتابداران پزشکی با تأکید بر مکتب انسانی، مطالعه موردی: واحدهای پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی. مدیریت اطلاعات سلامت، ۱۱(۳)، ۳۲۶-۳۳۳.
- تافتوی، چارلز (۱۳۸۶). توسعه کارآفرینی، کلید موفقیت کتابداران (مریم رحمتی تاش، مترجم). ماهنامه اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی، ۵(۱۳-۱۴).
- حریری، ن.؛ شاهوار، ش. (۱۳۸۹). ارتقای رضایت کاربران کتابخانه با استفاده از سامانه مدیریت ارتباط با مشتری: گزارش یک تجربه. فصلنامه کتاب، ۲۱(۳)، ۲۳-۳۹.
- حسن مرادی، ن. (۱۳۸۵). مدیریت کارآفرینی. کرج: مؤسسه تحقیقات و آموزش مدیریت.

به‌کارگیری ایده‌های جدید، سیستم پاداش و تشویق، مخاطره‌پذیری در فعالیت‌های روزانه به همراه تشویق فعالیت‌ها، قدرت تصمیم‌گیری کتابداران، تشویق و انحراف از قواعد، پذیرش مسئولیت فعالیت‌های کارآفرینانه، قدردانی مدیریت از افراد مخاطره‌پذیر (موفق یا ناموفق) می‌تواند راه رسیدن به اهداف کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی را هموار سازد. براساس یافته‌های چل و هاورث (۲۰۰۵) کتابداران همانند دیگر کارآفرینان، قابلیت مشاهده و ارزیابی فرصت‌ها، گردآوری منابع مورد نیاز و دستیابی به مزایای حاصل از آن‌ها را داشته و می‌توان با آموزش ویژگی‌های کارآفرینانه، اقداماتی صحیحی را برای رسیدن به موفقیت سازمانی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی، با حمایت مدیریت انجام داد.

نتیجه این که، حمایت مدیر از کتابداران در شناسایی و بهره‌برداری صحیح از فرصت‌ها این باور را به وجود می‌آورد که نوآوری، بخشی از نقش‌های سازمانی کتابداران در محیط کاری است. مدیران رده بالاتر کتابخانه‌ها مراکز اطلاعاتی باید فعالیت کارآفرینانه درون سازمانی را با جان و دل، حمایت و پشتیبانی کرده؛ چون بدون پشتیبانی مدیران، فضای کارآفرینانه موفق را نمی‌توان خلق کرد. با وجود صاحب‌نظران اندک در حوزه کارآفرینی کتابداران، یافته‌های این پژوهش به منزله رهیافتی نو در مطالعه و شناخت ویژگی‌های حمایتی کارآفرینی در کتابخانه‌هاست. انتظار می‌رود کتابداران بتوانند به شناسایی بسترهایی برای فعالیت‌های کارآفرینانه بپردازند؛ زیرا کتابخانه‌ها با توجه به ماهیت علمی‌شان، مکان‌های ایده‌آلی برای به کارگیری خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی در مسائل اقتصادی هستند. با توجه به وضعیت اقتصادی جهان که حتی سازمان‌های تجاری بزرگ از نظر بودجه در تنگنا هستند، کتابخانه‌ها نیز از این امر مستثنی نبوده و از کمبود بودجه کافی جهت انجام امور رنج می‌برند. با وجود رکود اقتصادی اخیر در جهان، هنوز کالای بسیار با ارزش و قابل فروش در کتابخانه‌ها قابل دسترسی است. این کالای با ارزش، اطلاعات است. اطلاعات محرک اولیه اقتصاد جدید و پول رایج در اقتصادهای

¹ Kirk

- Chell, E. and Haworth, J. (2009). *Explorations of the Entrepreneurial personality: A; latent class Analysis paper to EIASM, Vienna.*
- Clair, Guy st (1996). *Entrepreneurial librarianship.* London: Bowker- Saur.
- Fuller,A. (2006). *Entrepreneurship's Planning Approach.* Englewood Cliffs NJ: Prentice-Hall.
- Hisrich, Robert D. Peters, Michael P. (2002). *Entrepreneurship.* Mc Graw Hill.
- Kirk,Elizabeth E. (2005). *The Entrepreneurial Library.* Creating Revenue in the Age of E-Commerce ACRLTen National Conference. www.ala.org/acrl/files/conferences/pdf/kirk accessed 20 September 2012.
- Kuratko, D. and Hodgetts, R. (1989). *Entrepreneurship: A Contemporary Approach.* NY: The Dryden Press.
- Kuratko, D. and Hadgetts, R. (2001). *Entrepreneurship: A Contemporary Approach.* Harcourt College publishers.
- Schumpeter, J. (2001). *The theory of economic development.* Cambridge: Harvard university press.
- Timmons, J. A. (1999). *New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st.century.* Boston: Irwin Mc Graw Hill.
- Toftoy, Charles N. (2002) The key to a librarian success: Developing Entrepreneurial trait. *Information outlook.* 6(6), June 2002. Available online at: www.sla.org

- رستمی، ل. (۱۳۸۷). بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی مدیران با کارآفرینی سازمانی در سازمان‌های بهداشتی درمانی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی تبریز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- شاه حسینی، ع. (۱۳۸۳). کارآفرینی. تهران: آبیژ.
- شورای گسترش آموزشی عالی کشور (۱۳۶۷) طرح تعاریف و نظام تشکیلاتی دانشگاهی مراکز آموزش عالی مصوبه جلسه ۶۷/۰۱/۲۰ و ابلاغ شده در ۶۷/۰۶/۲۶ وزارت فرهنگ و آموزش عالی. تهران.
- کوراتکو، دونالد؛ وهاجتس، ریچارد (۱۳۸۳). نگرش معاصر بر کار آفرینی. (ابراهیم عامل محرابی با همکاری محسن تبرایی، مترجم)، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد (نشر اتر اصلی ۲۰۰۴).
- ناظم، ف؛ عباسی، ز. (۱۳۸۴). رابطه بین کارآفرینی و عملکرد مدیران دبیرستان‌های شهر تهران. مجموعه مقالات همایش ملی کارآفرینی. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رودهن، ۴۵۹-۴۷۵.
- هیسریچ، ر؛ پیترز، م. (۱۳۸۵). کارآفرینی. (علیرضا فیض بخش و حمیدرضا تقی یاری، مترجم). تهران: دانشگاه صنعتی شریف، موسسه انتشارات علمی (نشر اتر اصلی ۲۰۰۲).

Benigs,K. (1998). *New Venture strategies.* Prentice Hall Inc. Englewood Cliffs, N.J. : USA First Pub.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی